

Culegere text: **Florina Cismaru**
Tehnoredactare și copertă: **Pr. Andrei Motora**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
REMETE, GEORGE

Răspunsuri mici la întrebări mari : (eseuri) /
George Remete. - București : Paideia, 2025
ISBN 978-606-748-997-2

2

© Toate drepturile sunt rezervate autorului

George Remete

**RĂSPUNSURI MICI
LA ÎNTREBĂRI MARI**

- Eseuri -

 paideia

2025

CUPRINS

Partea I: Minora

Existență, viață, timp.....	7
Substanță, spirit, persoană.....	15
Om și animal.....	22
Om și moarte	26
Om și ființă	28
Suferința	38
Bătrânețe și moarte	43
Rațiune, cuvânt și creație	49

Partea a II-a: Moralia

Bine și rău	61
Adevăr și dreptate.....	73
Gândire și înțelegere.....	81
Judecare și valoare	87
Mediatizare și valoare.....	94
Civilizație, cultură, umanism	105
Demnitate și smerenie.....	117
Național și universal, patriotism și umanism....	123
Comuniune și prietenie	131
Iubirea.....	137

Partea a III-a: Theologica

Dumnezeu.....	147
Iisus Hristos.....	159
Providență și mântuire	174
Biserica	184
Rugăciunea	190
Credință și necredință	194
Credință și adevăr.....	202
Credință și evlavie.....	212
„Evlavia” laică	220
„Evlavia” clericală.....	224

EXISTENȚĂ, VIAȚĂ, TIMP

Existența ca raport între *ființă și neființă* pare un joc de-a șoarecele și pisica. Întrebarea este: cine e șoarecele și cine e pisica? Aici se vede cine e optimistul și cine e pesimistul. Totul depinde de unghiul de vedere, cum zice Pascal: pentru cei credincioși e destulă lumină, iar pentru cei necredincioși destul înțuneric.

Poate că unul din argumentele cele mai concrete și mai convingătoare ale originii omului în neființă este tentația neființei. Există tentații ale ființei – puterea, stăpânirea, iubirea, vorbirea – și tentații ale neființei. Fără îndoială, minciuna, impostura, răutatea, prefăcătoria, viclenia, șmecheria, sclifosirea și maimuțările sunt tentații ale neființei. Sfinții Părinți au subliniat deseori că păcatul și răul sunt alegerea neființei în locul ființei, luarea neființei drept ființă, minciunirea și trădarea ființei.

Nu poate fi ispitit de neființă, nu o poate alege și nu poate înclina spre ea decât cel ce are de-a face originar cu ea. Omul poate alege între neființă și

ființă pentru că are de-a face originar cu amândouă: cu neființa pentru că din ea provine, și cu Ființa, pentru că Dumnezeu l-a creat.

Când nu flămânzește după viața spirituală, omul flămânzește după hrana materială. Și invers: când flămânzește după cea spirituală, se mulțumește cu foarte puțină materială și nu-i duce dorul. Încă o dată, omul e o sumă de antinomii.

Majoritatea oamenilor trăiește la întâmplare, din simplu instinct de conservare, neavând habar și ne-întrebându-se de „rostul” sau „sensul” vieții, care li se pare simplă discuție, vorbe, palavre sau teorie despre ceva foarte concret ce n-are nicio legătură cu gândirea, teoria sau discuția.

Dar ce înseamnă „rostul” sau „sensul” vieții? Înseamnă în primul rând conștientizarea că a fi om e o responsabilitate, că fiind născut de oameni, adus în existență de bunăvoința unora și trăind numai în legătură cu alții, ești încărcat de responsabilitate: față de tine și față de ceilalți. Iar în ultimă instanță, scopul și rostul final al vieții este pregătirea unei morți frumoase. Orice și oricât ar reuși omul în timpul vieții, aceasta nu se compară cu reușita unei morți frumoase: izbânda, demnitatea, frumusețea, împlinirea și supremul uman se văd numai în ceasul

morții. Nicio viață frumoasă nu reușește și nu se compară cu o moarte frumoasă, pentru că „finis coronat opus”, pentru că numai moartea frumoasă verifică, valorifică, decide, califică și definitivează adevărata viață frumoasă.

Orice viață de om – inclusiv a geniilor, eroilor și sfinților – e o suferință, o boală, o mizerie, o umilință și un nimic. Și, în același timp, orice viață de om e o frumusețe și o minune sub cer. În primul sens, orice viață e o mizerie, o umilință, o ratare, o prăbușire, o înfrângere și o tragedie pentru că orice viață înseamnă în condiția istorică o mulțime de slăbiciuni, suferințe și umilințe. Orice om e bolnav, orice boală e o suferință și orice bătrân e o umilință. Orice om e un vierme, dar un vierme care gândește, iubește și concepe absolutul. Oricât de mizerabilă, orice viață umană e un sublim și o minune, pentru că până și în cel mai redus, primitiv, brutal, abrutizat, bolnav sau neputincios om ea înseamnă un imperiu de gânduri, năzuințe, speranțe, doruri, iubiri, avânturi și sete neostoită de total, de absolut. Nimic mai firav și fragil ca omul, dar totodată nimic mai neostoit și însetat de absolut: atâta putere în atâta slăbiciune, atâta rezistență în atâta fragilitate, atâta tenacitate în atâta micime, atâta viață în atâta moarte.

Raportul ființă/neființă, ființă/viață sau ființă/om nu este o simplă idee, închipuire, discuție sau teorie, căci el e întruchipat și experiat de fiecare om prin **raportul paternitate/filiație**. Am arătat într-o carte că Paternitatea este Originea care întemeiază și susține existența, viața și omul. Numai prin acest Originar există și Dumnezeu ca Tatăl-Fiul-Duhul Sfânt și omul ca eu-tu-el și ființă-rațiune-cuvânt. Paternitatea înseamnă că orice copil se naște dintr-un minimum de iubire. Ne dăm seama însă că împotriva acestei idei se poate aduce argumentul că mulți copii se nasc întâmplător sau nedorți. Răspunsul nostru împotriva acestui argument este acela că dacă nașterea copiilor ar fi o întâmplare sau o lege mecanică mai presus de paternitatea ca iubire, atunci însăși originea și existența omului sunt o întâmplare sau o lege mecanică iar omul ca spirit sau persoană nu există.

Un părinte care nu vede lângă copilul său pe Dumnezeu nu vede niciun copil. El vede numai un pui, un exemplar minunat al unei specii interesante, dar nu o minune. Dacă nu-L vede pe Dumnezeu lângă copil, el nu va ști niciodată ce e un om și nu va avea niciodată copil. Relația paternitate-filiație (părinte-fiu) e nu numai baza ci și cheia existenței, pentru că

e cel mai grozav, mai puternic și misterios raport, sau supremul raport între identitate și alteritate. Câtă paternitate și câtă identitate e într-un fiu? Cât din părinți s-a transmis în el și cât este „el însuși”? Numai Dumnezeu știe. Căci eu n-am văzut niciodată când se culcă și când se scoală mama.

Psihanalistul Sigmund Freud spune că „*erou e acela care înfruntă paternitatea și o învinge*”. Și noi am afirmat că raportul dintre om și Dumnezeu, ca un raport între copil și părinte, e o „luptă”, în sensul de antrenament, provocare și pedagogie divină, așa cum a înțeles și filosoful Miguel de Unamuno când a declarat că „*religia mea e lupta cu Dumnezeu*” („*Mi religion es luchar con Dios*”). Dar „lupta” cu Dumnezeu e înțeleasă de noi ca o declarație de credință și iubire față de Dumnezeu, pe când ideea și afirmația lui S. Freud e oribilă, ca o blasfemie împotriva omului și împotriva lui Dumnezeu.

Nu ne înstrăinăm de părinți decât în măsura în care ne înstrăinăm de noi înșine; tot astfel, nu e în fire și în sine decât cel ce e întru părinți și în părinți. Iar cele două realități fac una. Prin pierderea paternității și filiației se prăbușește universul, pentru că el s-a întemeiat și se susține numai prin paternitate și filiație. Totdeauna întâlnirea cu părinții este

întâlnirea cu tine, și viceversa: nu se poate întâlni cu mama decât cel ce s-a întâlnit deja cu sine.

În familia tradițională era mai evidentă autoritatea părinților față de copii și sfiala copiilor față de părinți. În familia de astăzi, postmodernistă, e mai evidentă autoritatea copiilor asupra părinților și sfiala părinților față de copii, iar sfiala copiilor a dispărut. Vorba unei mame progresiste „exemplare” de astăzi: „*Cine suntem noi, să spunem nu animalelor?!*”

Uneori ni se pare că **timpul** trece pentru că nu băgăm noi de seamă, pentru că nu-l băgăm în seamă. Ni se pare că dacă am fi atenți la el l-am putea controla. Or, noi nu-l putem cuprinde, n-avem cum, pentru că suntem deja prinși în el, suntem dintotdeauna cuprinși de timp. N-ai cum să cuprinzi și să stăpânești ceea ce te-a cuprins și te stăpânește deja, să stăpânești mersul trenului când ești deja în brațele lui și fuge cu tine.

Ce înseamnă a câștiga sau a pierde timpul? De fapt, a pierde timpul înseamnă a „câștiga” timp pentru lucruri neesențiale sau nefolositoare, iar a câștiga timp înseamnă a „pierde” timpul cu lucrurile esențiale, cu Dumnezeu. În timpul nostru, asistăm la spectacolul nebunesc și ridicol al goanei după

timp, dar pentru lucruri prostești sau dăunătoare. Acumulăm tot mai mult nimic, și pierdem totul. Reușim tot mai mult să ne lungim viața și, în același timp, să pierdem veșnicia. După cum se vede, timpul nu este în sine câștig sau progres; numai prin câștigarea veșniciei devine el progres.

Despre cei mai puternici și mai valoroși oameni se spune că „fac istorie”: ești și ești valoros în măsura în care „faci istorie”. Dar ar trebui să vedem că „a face istorie” înseamnă a reuși în timp. Or, menirea omului nu e să trăiască și să reușească în timp, ci în veșnicie. În acest fel, a face istorie cu adevărat înseamnă a depăși istoria, a face veșnicie, a nu rămâne la stadiul „mușuroaie de furnici” (cum zice Eminescu). Nu pot construi ceva pozitiv și peren decât oamenii credincioși, care au și lucrează cu măsura veșniciei. De aceea, necredincioșii, viclenii, ticăloșii, șmecherii și escrocii pot face numai gălăgie, spectacole, baloane și spume, dar nu pot face istorie.

O formă a depășirii istoriei sau timpului este **pomenirea**. Nu e vorba de cei care „au luat nume”, cum zice Miron Costin (în „Viața lumii”) și nici de cei care „au ajuns de pomina lumii” (precum eroii „Iliada”), ci de cei activați în memorialul liturgic sau **mnemul**. E vorba că pomenirea poate să fie cu adevărat

ținere în ființă. Pomenindu-i pe cei duși, prin actul liturgic, noi luptăm pentru ființa lor și ființa noastră, ne câștigăm ființa și păstrăm legătura cu ei prin lanțul ființial cel mai puternic, lanțul iubirii. Atâta ființă ai, atâta existi cât îi pomenesti pe cei morți.

Atunci când cântăm „Veșnica pomenire!”, de fapt ne rugăm nu numai pentru cei morți ci și pentru cei vii, ca să fie credincioși, să fie capabili de pomenire, pentru că, oricum, pomenirea adevărată a celor morți o face Dumnezeu. Mi-ar plăcea să văd un epitaf pe care să scrie așa: „*N-a fost niciodată rebel, dar totdeauna nemulțumit și veșnic revoltat. N-a crezut și n-a iubit necondiționat pe nimeni, decât pe Iisus Hristos*”.

De ce nu învață oamenii din greșelile istoriei, de ce le repetă? Pentru că omul folosește timpul pentru tehnicizare și nu pentru umanizare, pentru că nu învață din greșelile altora ci cel mult din pielea proprie.

SUBSTANȚĂ, SPIRIT, PERSOANĂ

In telectualilor li se pare simplă și indiscutabilă ideea că **existența**, ființa, lumea și omul **ca substanță** constau sau se exprimă în două dimensiuni: **spirit și materie**. Oricât ar fi de simplu, primitiv sau grobian cineva, oricât ar materializa totul, oricine e obligat să accepte că există ceva diferit de existența materială, fizică sau biologică. Și oricât ar fi de „spiritual” filosoful sau budistul, afirmând că lumea istorică sau materia e o „maya” (aparență, formă, iluzie), și lor li se poate impune certitudinea materiei atunci când le dăm cu ciocanul peste mână. Deci problema nu este a afirma spiritul sau materia, ci a arăta – dacă se poate – raportul dintre ele.

În acest sens, pe mine nu mă impresionează matematica. Cunoașterea matematică este cunoașterea materială a lumii. Or, pentru om ca spirit, esențială este dimensiunea și cunoașterea spirituală: „*Alles ist eitel ausser der Begegnung zwischen Geist und Geist*” („*Totul este deșertăciune*”).